

Uddrag af Hans Rasmussens levnedsskildring til ordenskapitlet

Nedskrevet ca. 1960

Sognet, hvor jeg blev født d. 3. oktober 1892 er det sydligste Møen Sognet er stort. Det omfatter 6 store landsbyer. Sognet er smukt beliggende. Mod nord støder det op til Marienborgs skove og marker. Mod Østersøen skærmes det af bøndernes store skove.

Fra det nu næsten forsvundne Præstebjerg, i min barndom et af landets smukkeste udsigspunkter, havde man den smukkeste udsigt over hele sognet. Mod øst lå skovene, mod syd og vest skimtedes Østersøen og Grønsund, og nord for Bogø sås Storstrømmen så langt som til Masnedsund. I en fjern dis langt ude mod nordøst skimtedes bakkerne ved Møens Klint. Omtrent ved Præstebjergets fod lå præstegården med den store have og lunden.

En god kilometer fra dette midtpunkt lå mod sydøst på grænsen mellem Vollerup og Hårbølle den skole, hvor jeg blev født. Den hed Fanefjord Friskole. At det var en friskole vil sige, at den blev drevet af en forening af forældre i modsætning til de offentlige skoler, der drives af stat eller kommune. Oprindeligt har den vel nok været tænkt som en grundtvigsk friskole, men i min fars tid var det grundtvigske i nogen grad forsvundet.

*Peter Gotfred, som friskolelærer i 1900 ved Fanefjord Friskole, Hårbøllevej 20, står yderst til højre sammen med sin kone Ellen Katrine Svendsen. **Hans** er nr. 6 og **Sigvald** er nr. 8 fra venstre i første række. **Helga** er nr. 9, i anden række fra venstre.*

Nu er skolen for længst nedlagt. Her voksede mine søskende og jeg op indtil min far købte Grønsund Færggård i 1905. Det er nu mange år siden, men gamle naboer står endnu over 60 år senere stærkt præget i min erindring. Jeg kan endnu huske hvert eneste frugttræ i haven, og hvordan de enkelte træers frugter

smagte. Jeg kan huske hvert eneste stykke møbel i huset og dets placering, og jeg kan huske hver eneste bog i bogskabet.

Hjemmet og skolens udstyr var uhyre beskedent. Lærerboligen havde 3 værelser. Dagligstuen-spisestuen var familiens faste opholdssted. Her fandtes et rundt bord med 5-6 stole, træstole uden formidlende omstændigheder, et gammelt taffelformet klaver og en bogreol. Bekvemmelighederne bestod af en sofa og den sorte gyngestol.

På loftet fandtes et gavlværelse til lærerinden og et værelse til pigen, sidst nævnte uden kakkelovn. Gennem en gang kom man fra lejligheden til den store skolestue, hvor far holdt til, og derfra gennem en dør til den lille skolestue, hvor lærerinden frk. Holm holdt til. Derfra gik der en dør til gymnastiksalen med tove og ribber, og med en talerstol, hvor der blev holdt foredrag af de foredragsholdere, der besøgte foredragsforeningen, som far var formand for.

Ude i gården fandtes det lille hus med tre rum en til piger og en til drenge og en til "*herskabet*". Det hørte med til fars tjenestepligter, at renholde disse lokaliteter, og han gjorde det. Det fik man vist vanskeligt en lærer til i vore dage.

Hos lærerinden frk. Holm fik jeg mine første skolekundskaber, idet jeg først og fremmest fik lært at skrive og læse. Hendes specialer var i øvrigt "*Det Gamle Testamente og Danmarks Geografi*". Hun havde fået sin uddannelse på forskellige højskoler og repræsenterede således det grundtvigske element ved skolen, selv om hun ikke var typen.

Hun spiste og holdt til hos os. Da hun var en temmelig stramtandet type og under tiden var uvenner med far og mor, eller dem begge, i ugevis, gik det jo noget ud over den hjemlige hygge. Min fars løn var 800 kroner om året + bolig og brændsel. Lærerindens løn var 200 kroner + kosten, som hun fik ved vort bord, altså også af de 800 kr. Det var selv med datidens pengeværdi kun en lille løn. Hertil kom, at vi 4. juledag holdt juletræ for alle skolebørnene og beværtede hele forældrekredsen med fælles kaffebord, og endvidere, at far på sin fødselsdag beværtede alle, der ville komme med kyllingesteg m. m., vil man forstå, at der ikke blev megen løn tilbage.

Nu må man dog erindre sig, hvor små priserne var dengang. 2 pottes mælk ved stalddør kostede 16 øre, et pund kød ved slagterens vogn ca. 40 øre, et lille bundt rødspætter fra fiskerens kurv 25 øre og et lille anker øl fra bryggerens vogn 75 øre.

Nu havde far heldigvis andre indtægter. Han var formand for den stedlige afdeling af Dansk Andels Eksport og havde ægpakningen i entreprise, og desuden ejede han og drev ved bestyrer sin fødegård ved Lille Dame strand, eller rettere hovedparcellen af den, for en del af gården var udstykket til faster Ellen. I skoleferierne boede vi som regel på gården, det var en meget gammel gård, og stuerne ville nu være lige til at sætte på museum.

I hverdagsstuen var der et stort spisebord og bænke langs med vinduerne og for bordenden, der var husbondens plads. I hjørnet til højre for husbondens fandtes det halvrunde hjørneskab, hvor farfar opbevarede barberkniv, hvæssesten til denne, og andre personlige effekter.

På den modsatte væg fandtes den indmurede alkove med forhæng for. I denne rummelige køje sov mor og vi søskende i ferierne. Det var ikke noget rart sovested en varm sommernat. De grove hørlagener lå lige oven på sengehalmen, og de tykke bondedyner forekom centertunge. Men det værste var at musene huserede i sengehalmen under os.

Medens jeg nu er ved den gamle bondegård, kan jeg passende fortælle lidt om de gamle, der boede der, og i øvrigt lidt om min slægt. Både min far og min mor var mønboer, og størstedelen af slægten bor på øen endnu. Jeg kender meget lidt til de senere generationer. Det er mest flittige og dygtige mennesker, der ikke rager op over gennemsnittet, hvorfor de i det store og hele lades uomtalt.

Min farfar var af en slægt, der på Møn kaldes Frederiksslægten. Den er genealogisk behandlet af en af slægten. Han var født på en gård i Råby på Møn. Efter sit giftermål boede han et stykke tid i Nr. Vedby sogn på Falster. I 1859 flyttede familien idet han købte en gård i Lille Dame. Jeg mindes at have set ham en enkelt gang, kort før han døde, da han var kørende til friskolen i besøg. Min farmor var død mange år i forvejen. Fra fælles tremmeseng ser vi da mor ligge i sengen, medens et eller andet væsen klynker et eller andet sted. Inde i stuen under hængelampen er bænket ved kaffebordet jordemoderen og nabokonerne. Min søster var den morgen kommet til verden. Min bror og jeg blev skyndsomt klædt på og transporteret væk, idet en sådan barselsaffære ikke er noget for mandfolk, selv om de er aldrig så små.

I min første barndom i århundredets slutning og århundredskiftet så verden helt anderledes ud end nu, og menneskene var anderledes. Det nittende århundrede havde været dampmaskinens århundrede.

For os var dampmaskinen i mejeriet og lokomotivet til damptærskværket tekniske vidundere. Endnu havde intet motorkøretøj befaret de mønske veje. I halvfemserne begyndte de første cykler at vise sig. Min far anskaffede sig en sådan. Den var forsynet med et mægtigt bredt styr. Stangen skrånede bagud, og sædet var uden fjedre. Cyklen var forsynet med faste gummiringe, så der var ingen risiko for punktering. Gearet var meget lavt, hvilket betød at farten blev meget ringe, hvor energisk man end trådte i pedalerne. Disse cykler er jo nok blevet betragtet som et mægtigt fremskridt, men set med nutidens øjne synes fornøjelsen ringe. Vejene var forfærdelige, og om efteråret plørede og opkørte under sukkerroekørselen, og om sommeren dækket af et tommetykt lag støv.

Der gik endnu frasagn om en københavner, som far og nogle andre mandfolk havde foretaget på disse monstre af cykler. Den har sikkert kostet meget øl, og på samtaler kunne man forstå, at hele selskabet havde svævet i den yderste livsfare på bakken, hvor vejen fra Tappernøje munder ud i Fakse-Præstø vejen.

Cyklerne fik nu ret hurtig deres normale udseende. Da jeg var en halv snes år, fik jeg en lille cykel, som blev mit kæreste eje i mange år, og som førte mig kilometervidt omkring i sognet. Denne lille cykel var dog ikke forsynet med frihjul, idet dette uhorste fremskridt først fremkom nogle år senere. Cyklen var delvis en gave fra min bedstemor i Damme. Dens fremkomst vakte megen opsigt i sognets drengekredse, idet drengecykler hidtil kun havde været ejet af postmesterens Gerhard og mejeribestyrerens Søren. Min jævnaldrende kammerat Harald Petersen fra Damme Skole, den senere venstrepolitiker og forsvarsminister, har senere i livet fortalt mig, at han, da han, hørte rygten om denne cykel straks begav sig til fods de 3-4 kilometer til friskolen, for at se vidunderet, og at han derefter lagde det hårdeste pres på sin far for at få en cykel, hvad der også til sidst lykkedes for ham.

Engang vel nok omkring 1903-1904 stod jeg på naboens roemark ved siden af vejen til Hårbølle, da der pludselig rejste sig en mægtig støvsky på vejen. Foran støvskyen for et knaldende uhyre af en cykel med en efter min erfaring uset hastighed. De tilstedeværende så bestyrtet efter uhyret, indtil de fandt ud af, at det nok var en motorcykel. Herved havde motoren for første gang vist sig i min tilværelse.

Menneskene var anderledes end nu. De så anderledes ud, og tænkte anderledes. Landbefolkningen stod dengang på overgangen fra almue og de mere moderne andelsbønder. De ældre bønder gik endnu med krave, de yngre med flipper ved festlige lejligheder. Mange steder herskede endnu den gamle naturaløkonomi, idet gården bagte, bryggede og slagtede til eget brug. Mange steder sås endnu den gammeldags bageovn som en rund bule i husvæggen. En sådan ovn var ikke forsynet med noget fyr. Den opvarmedes ved, at der på dens murstensgulv tændtes et bål af kvas og halm. Når bålet var udbrændt, fejedes asken ud og murstensgulvet var da så varmt, at brødet kunne bages på det. På den måde har jeg mange gange set min mormor bage rugbrød.

Bortset fra gilderne var tiden præget af en utrolig nøjsomhed. Penge var få, og man gav dem nødig

ud. Sognet havde ikke været ude for åndelige vækkelser af nogen art og var vist ikke modtagelig for sådanne. En pastor Bykær, senere redaktør af Kristeligt Dagblad, der var kapellan hos pastor Bolwig, havde forsøgt at starte en indremissionsk bevægelse, men uden større resultat, det var den gamle vanekristendom, der herskede. Ikke des mindre viste religionen sin styrke i befolkningens syn på sygdom og død.

Der fandtes ingen herregårde eller andre større gårde i sognet og det var derfor en ret ensartet bondebefolkning, dog naturligvis med et skel mellem bønder, husmandsfolk og arbejdere, ikke således at forstå at man ikke kunne spise ved samme bord eller være på fornavn og sige du til hinanden. Men skellet var der, og ikke mindst i gårdmandskredse var man meget påpasselig med ægteskaber uden for standen.

En lille tak over alle de andre lå skolelærerne, der jo dengang endnu var kirketjenere og altså på en måde hørte med til gejstligheden. Desuden var det dem, der sang for og holdt taler ved bryllupper og gilder. Almindelige mennesker indlod sig ikke på selskabstaler, det vilde blive anset for meget upassende og krukke.

Degne nød således megen agtelse, men da de som regel var af almindelig bondeafstamning, var der ikke noget egentligt skel mellem dem og den øvrige befolkning. Men når spørgsmålet var om præsten i den store præstegård med den store have, så lå sagen helt anderledes. Det var en verden helt uden for bondestanden. Præsten var kommet udefra, havde gået i den sorte skole og på universitetet, og han var den der repræsenterede det højeste man kendte.

I min barndom var Hans Rørdam sognets præst. Han var af den kendte slægt fra Ondløse, hvor han selv havde været præst. Han var grundtvigianer. Han havde i sin ungdom været kapellan hos den kendte Budstikke-Bojsen i Stege, der var far til Frede Bojsen på Rødkilde Højskole.

Jeg kom en del i præstegården for at låne bøger og lege med Holger Rørdam, der var min jævnaldrende. Holger Rørdam var en god kammerat, men han blev holdt ret isoleret i præstegården, hvor der blev holdt lærerinde til ham. Den store præstegårdshave blev tumleplads for vore krigeriske lege. Vi ventede os meget af Holger, der kunne skrive vers ligesom den ældre broder Valdemar Rørdam, men han skuffede os og indfrieede ikke vore forventninger. Der var mere stof i to andre kammerater. Den ene var Kristian Torpe. Han var søn af lærer Nielsen i Kobbelskolen. Han var en frisk gut.

Jeg var senere sammen med ham på Magleby Realskole. Efter en mislykket start i postvæsenet, kom han ind i journalistik og politik og udviklede sig til en af landets dygtigste presse-mænd. Den anden var den senere venstrepolitiker og forsvarsminister Harald Petersen. Han var søn af afdøde lærer i Damme, Emil Petersen, der som folketingsmand har repræsenteret Mønkredsen og Gudmekredsen på Fyn. Han var opflasket med politik fra hjemmet. Hans kæreste læsning var efter sigende Rigsdagstidende, og han foragtede dybt de barnlige krigsdanse med spyd og bue, som vi andre opførte i præstegårdshaven. Også hans vej ud i verden gik som Torpes og min over Magleby Realskole.

Engang ved en stor politisk fællesspisning i Stege rejste den 16 årige yngling Harald sig og holdt en hyldesttale for Klaus Berntsen. Nogle kammerater, deriblandt jeg, der overværede festen som vindueskiggere, vi var meget imponerede og også rystede over en sådan dristighed. Harald Petersen nåede langt som politiker, og det var velfortjent.

Efter at have forladt frk. Holms pøgeklasse, gik jeg i skole hos min far. Jeg tror, at han har været en dygtig lærer. Vi fik et godt grundlag i dansk og regning. Han var ikke særlig streng, og jeg syntes, vi havde det hyggeligt i skolestuen, når far havde fået ild i den lange pibe. De to store lyspunkter i skolens liv var det årlige juletræ 4. juledag og sommerskovturen til Fanefjord Skov. Skolens juletræ var julens store begivenhed, der ganske fordunklede familiens egen juleaften.

I november måned tog mor til Stege med dagvognen for at købe ind til juletræet, Papir til juletræslynt og gaver til alle børnene, og så gik der mange aftener med at lave hjerter og klistre kræmmerhuse. Vi børn deltog med iver og interesse i dette arbejde, af hvilken grund jeg den dag i dag er ekspert i, at lave hjerter til juletræet.

De sidste dage inden juletræet var mor travlt beskæftiget med at bage kringler og julekager til kaffebordene til de voksne. På selve den store aften samledes børnene forventningsfulde i klasseværelserne og stirrede på døren ind til salen, hvor mor og lærerinden gjorde de sidste forberedelser og tændte lysene. Så gik døren op og stille og betagne af øjeblikkets højtidelighed sluttede vi kreds om træet. Efter at der var sunget et par julesalmer blev hjerter og kræmmerhuse fordelt mellem børnene. De var ikke hængt på træet alene til pynt, men var fyldt med gedigne ting som figner, dadler og bolsjer. Derefter blev gaverne fordelt. Det skete ved lodtrækning for ikke at gøre uret mod nogen. Så hørte det med til traditionen at drengene fik lov til at vælte det store grantræ og plyndre det for den sidste stads, hvorefter det under stort spektakel blev slæbt ud i gården. Så spillede musikken op til dans, og forældrene trak sig tilbage til skolestuerne, med kaffebordene og mors hjemmebagte kager.

Som tidligere nævnt var det mine forældre en dyr aften. Nu er det nok muligt at en gårdmandskone sådan i al gedulghed har stukket mor en pægl fløde eller at en gårdejer har lagt en halvtredsøre til musikken. Men det har kun betydet lidt, for aftenens budget.

Det andet højdepunkt var som før omtalt skoleskovturen. På den fastsatte dag samledes alle forældre og hestekøretøjer tidligt på eftermiddagen ved skolen, og så kørte vi alle i samlet optog mod Fanefjord Skov. På den forreste vogn sad musikerne og truttede i deres horn. Børnene var forsynede med små flag, det forekom alt sammen festligt og fornøjeligt. Ankommet til festpladsen, blev der spændt fra, og så gik eftermiddagen med leg og røde sodavander. Ispindene var endnu ikke opfundet. Hen imod aften blev der dækket bord i det fri, og de medbragte madkurve blev tømt.

De var i dagen anledning velforsynede med rare sager. Min far ville gerne have god mad ved festlige lejligheder, og jeg husker endnu de nykogte rejer og kyllingerne med agurkesalat. Så dansedes der et par timer inden der kørtes hjem i sommernatten.

Som tidligere nævnt var far formand for den stedlige foredragsforening og foredragsholderne boede som regel hos os. Det var næsten altid højskoleforstandere eller præster. De bragte altid et friskt pust med sig ude fra verden, og når foredraget i gymnastiksalen var overstået, og toddyerne og tobakken var kommet frem, gik snakken livligt, og der blev fortalt anekdoter og historier fra de kredse, som disse mennesker kom fra. Jeg kan endnu huske nogle af disse, således provst Nielsen fra Vemmelev, Unitar-præsten Uffe Birkedal og valgmenighedspræsten pastor Helweg, som jeg havde den glæde af, på en længere spadseretur at vise sognekirken og nogle af sognets arkæologiske mærkværdigheder.

I min tidlige barndom kaldte jeg i barnlig uskyldighed foredragsholderne for foredragsbeholdere, hvad der morede pastor Rørdam meget. Endnu i sin høje alderdom, når jeg mødte ham i København, kunne han udbryde, kan du huske, du kaldte dem foredragsbeholdere. Disse foredragsbeholdere blev honoreret med 10 kr. og så som nævnt kost og logi. Da der ikke fandtes gæsteværelse på skolen, blev lærerindens værelse benyttet som sådan, under sådanne besøg. Hvor hun så blev anbragt husker jeg ikke mere. Antagelig blev hun anbragt på en sofa eller hos en af naboerne. Under en sådan benyttelse hændte der noget, der morede min far meget, men lærerinden noget mindre.

En gang imellem havde vi besøg af en oplæser, en fhv. skuespiller ved navn *"Viggo Neuman"* han var bror til den kendte kasinoskuespiller Sofus Neuman og fader til Astrid Neuman og således bedstefar til Ulrik Neuman. Han skiftede med at læse *"En Skandale"* og *"Svend Dyhrings Hus"*, som jeg har hørt så ofte, at jeg kunne den udenad. Engang, måske efter et lidt for stort konsum af fars toddy, viste det sig, efter at han var

taget af sted, at han om natten havde sat enden ud af gavlvinduet til lærerindens værelse og reverenter talt havde skidt ned af væggen. Lærerinden fik nu travlt med at skrubbe væggen ren, for at ikke folk skulle tro, at det var hende, der havde benyttet vinduet på en så usædvanlig måde.

Det kunne være fristende at forsøge at give et tidsbillede ved at fortælle om de naboer, der omgav skolen, fordi disse mennesker var originale og markante bondetyper, men jeg tiltror mig ikke evne til at kunne gøre dette på en tilstrækkelig interessant måde, hvorfor jeg vil nøjes med nogle almindelige træk om tiden og levemåden.

Jeg har før nævnt den utrolige nøjsomhed i det daglige liv. Som eksempel kan det nævnes, at melis, hvidt sukker, som vi kaldte det, betragtedes som en luksusartikel. Maden sødes med farin, og til kaffe serveredes altid brunt kandis, der ved hjælp af en sukkertang kunne udstykkes i utrolig små bidder til at sutte på, medens man labbede den tynde kaffe i sig fra en underkop.

Sparsommeligheden kunne somme tider udarte sig til den rene nærighed. Om en sådan nærighed kan jeg fortælle en lille hændelse, hvori jeg selv var deltager. På en lille naboejendom var man i færd med at tærse korn. Jeg havde indfundet mig som tilskuer. Jeg fandt da på at lave mit eget tærseværk, idet jeg med en kæp bankede kornet af nogle aks, og derefter blæste avnerne fra. Resultatet puttede jeg i min lille bitte bukselomme. Denne min træske opførsel må have påkaldt sig konens opmærksomhed, for da jeg var på vejen hjem, blev jeg kaldt tilbage og anmodet om at vende lommen og aflevere det ”*stjålne*” korn.

Disse mennesker endte deres dage som rige gårdmandsfolk, som jeg senere har besøgt uden bitterhed, men dengang var jeg meget flov over at være taget i tyveri, til hvilket jeg dog ikke havde haft noget egentligt forsæt.

Selv i Præstegården hos pastor Rørdam, der dog havde et af landets bedste præsteembeder var nøjsomheden gennemført. Jeg har mange gange deltaget i aftenbordet, og selv om der var gæster, har jeg aldrig set andet på bordet end et spejlæg til hver, æblemarmelade og lidt billig ost, og der var naturligvis ikke smør til brødet men margarine. Om en sådan nøjsomhed var nødvendig, ved jeg ikke, men det var den vistnok. Præsternes lønninger var den gang mere usikre end nu. Indtægterne stammede især fra præstegårdsavlingen og fra den tiende der betaltes af bønderne én gang om året i præstegården. Højtidsoffer var i min barndom afløst og faldet væk. Der fandtes dog endnu enkelte reminiscenser fra den tid, hvor præster og degne fik offer. Ved barnedåb i Fanefjord Kirke gik fadderne rundt i koret og lagde en tokrone til degnen i degnestolen og til præsten på alteret. På konfirmationsforberedelsens sidste dag afleveredes til præsten mindre pengebeløb efter evne.

Jeg tror nok, at jeg ved min konfirmation lå i toppen med 3 kroner. Til gengæld for dette offer gav præstefruen chokolade med hjemmebagte kager til os alle, så overskuddet kan ikke have været ret stort.

Titler ruttede man ikke med på landet i gamle dage, i hvert fald ikke blandt bønderne indbyrdes. Præsten var naturligvis pastor. Omkring 1890 havde præsten og degnens koner samt jordmoderen titel af madamme. Jordmoderen vedblev, at være ”*madammen*”, men for de øvrige madammers vedkommende var titlen blevet til frue. Sognets øvrige damer var absolut uden titel og er det vistnok den dag i dag.

Som lærerfolk kom mine forældre meget ud til bøndernes gilder, og vi børn var som regel med. Jeg har derfor stort kendskab til sognets gildeskikke omkring århundredskiftet, og det kan måske nu, da skik og brug på landet har ændret sig meget, at høre lidt herom.

smågilder, det vil sige sådanne, som stuerne kunne rumme, med 30-40-50 gæster kaldtes visitter. Om sådanne er der ikke meget at fortælle. Der serveredes steg, ofte saltede ænder og gæs fra sulekarret med et stykke franskbrød og syltetøj som dessert, hertil øl og brændevin. Efter bordet spillede mandfolkene kort og drak kaffepunche, det vil sige kaffe med cognac, medens kvinderne passiarede, og børnene støjede.

Mere interessante var de store bondebryllupper med 300-400 gæster. De foregik efter en ganske bestemt ceremoniel, som fulgtes ganske slavisk, så langt som min hukommelse rækker. Bryllupper foregik altid på en fredag. Andre dage var utænkelige til det brug. Et ungt par af gårdmandsstanden skal altså giftes. Når jeg skriver af "gårdmandsstanden" så er det fordi mesalliancer var uhyre sjældne, og fordi kun gårdmænd kunne præstere så store gilder af pladsmæssige grunde.

En uges tid før gildet blev gildesbederen sendt ud. Det var som regel en yngre mand af brudens slægt. Når han kom ind i et hjem, for eksempel hos os i skolen, gav han højtideligt hånden stuen rundt og afleverede så stående en ganske bestemt remse eller formular.

Brudens fader kunne naturligvis ikke rumme så mange gæster i sine stuer. Derfor lejede han af den lokale musikdirektør 2 telte, der blev stillet op ved siden af hinanden som regel på gårdspladsen eller på plænen. Det var nu ikke egentlige telte, men træbarakker, der var lette at skille ad og rejse. De kaldtes altså telte, hvorfor store gilder undertiden benævnedes "*teltgilder*". Bryllupsmiddagen fandt altid sted i teltet til venstre (set mod indgangen), hvorfor dette var pyntet med gran og blomster. Bag brudeparret var der på væggen anbragt et indrammet "stykke" med brudeparrets navne og bryllupsdatoen. Dette stykke blev senere anbragt i brudeparrets stadsstue til varigt minde om dagen. Teltet til højre var bestemt til kaffedrikning. Senere på aftenen blev førstnævnte telt rømmet for at give plads til dansen, medens det andet blev brugt til natmaden. Stuerne blev brugt til kortspil og passiar.

Tidligere havde brudeparret til kirken haft stort følge, men på den tid, jeg taler om, var kun parrets forældre med i kirken som forlovere. Efter at brudeparret ved 13 tiden var kommet fra kirken, begyndte gæsterne at indfinde sig hovedsagelig de ældre og børnene, for de unge kom som oftest først om aftenen, når kreaturerne var røgtet. Medens gæsterne samledes, spillede musikkorpset, der altid bestod af 6 mand, der altid var iført høje silkehatte, uanset deres øvrige påklædning. Jeg lyver ikke, når jeg fortæller at jeg har set den gamle bassist Peder Isaksen ved et bryllup optræde med høj hat og broderede morgensko.

Efter at brudeparret havde indtaget deres pladser ved hovedbordet, hvor foruden de nærmeste slægtninge var anbragt sådanne honoratiores som jordemoderen og læreren, der skulle synge for på bryllupssalmen og eventuelt holde festens eneste tale, fyldtes "*teltet*" i andægtig tavshed. Mændene sad naturligvis for sig og kvinderne for sig. Opvartningen ved bordene besørgetes af unge piger, veninder eller slægtninge til bruden og betragtedes som et æreshverv.

Retterne var ufravigelig suppe, peberrodskød og lagkage. Hist og her på bordene var anbragt vinflasker fra brugsforeningen. Der nippedes til vinen af små snapseglasser, men der drikkes kun lidt, og måltidet skred frem i andægtig tavshed. Man var ikke meget interesseret i vin, der nærmest ved sådan en lejlighed havde en sakramental betydning. Senere på dagen og aftenen tog man revanche i kaffepunche og øl og brændevin til natmaden.

Efter at man er kommet et stykke hen i måltidet foretages en slags indsamling, idet betjeningen gik omkring med tomme tallerkener, hvori gæsterne kastede en tiøre eller en femogtyveøre. Det indsamlede beløb var beregnet for "*de fattiges kasse*". Lidt senere kom tallerkenerne igen, og denne gang var beløbet til musikken. Når musikdirektøren har gjort øre resultatet op træder han ind i teltet stryger den høje hat og siger: "*Mange tak alle sammen*"

Efter middagen, medens betjeningen og musikken og andre, der ikke har været med i første omgang, bespises, går mændene måske en tur i marken, medens kvinderne beser haven og brudegaverne eller med andagt beser brudesengen.

Så kommer turen til kaffebordene. Når kaffen er indtaget og aftenen er ved at falde på, indtræder dagens højtidelige kulmination: brudeparret skal træde dansen. Gæsterne tager pladserne langs væggen i besiddelse, medens musikanterne stemmer instrumenterne. Brudgommen og bruden står opstillet på

gulvet. Han i diplomatfrakke eller mørkt tøj med hvidt slips og høj hat, hun i hvid eller sort kjole med brudeslør.

Når musikken har spillet op til en vals, løfter brudgom på sin høje hat for bruden og danser ud. Når valsen er slut, danser parret en polka. Derefter danser brudgommen og den nærmeste slægt en 5-6 danse. Når denne familiedans er slut, træder brudgommen frem på gulvet, tager den høje hat af og siger: *"Værsgo, mor jer alle sammen"*. Hermed er ceremonierne forbi og gildet fortsættes med dans, drik og mad til den lyse morgen.

Nu ligger alle disse brudefolk i deres grave, og det synes nu formålsløst, at spørge, hvad de i gildesnatten dansede ind til? Man kan i hvert fald sige, at de gik ind til en tilværelse i slid og pligt, og at de holdt sammen til deres dages ende. Utroskab og skilsmisser var ukendt på landet i de tider, og det er det vistnok endnu, i hvert i den egentlige gårdmandsslag. Spørgsmålet om de levede lykkeligt eller stillede krav om lykke er mere vanskeligt, at besvare. Landboere viser næsten aldrig deres følelser, og de er for blufærdige, til at tale om dem. Hertil kommer ofte, når forbindelser sluttet mellem gårdmandsbørn, var en smule fornuftsbetragtninger med i spillet.

Jeg har nu fortalt en del om, hvilke muligheder for oplevelser der var for os børn hjemme i sognet; men med disse var muligheder for oplevelser ikke udtømt. Undertiden fik vi lov til at køre med vore forældre ind til Stege. Sådan en køretur med hestevogn på et par timer, ville formodentlig for nutidens automobilglade børn være ulidelig kedsommelig; men for os var det en stor begivenhed. Vi vidste, hvad der var af seværdigheder på turen, men alligevel stirrede vi hver gang betaget på Marienborgs gule hovedbygning, der tittede frem inde i parken og på den store allé af store træer, der førte ned til gården; men det helt store var dog kørslen over Storebro ind til Stege, med udsigt over havnen til begge sider, hvor der dengang var fyldt med skibe. Vi var naturligvis også med til det store oktobermarked i Stege, der var den store årlige begivenhed for hele øen.

Jeg opnåede endog at komme til København 2 gange inden mit 12. år. Første gang var anledningen, at far ville se på en ejendom ved Roskilde, og at så gav han samtidig kone og børn en københavntur, som dog kun var fra den ene dag til den anden. Det var den gang en noget besværlig rejse, først med hestevogn til Koster, derfra med færge til Kalvehave og videre med Kalvehavebanen til Masnedsund og endelig videre med statsbanen til København.

Vi boede på *"Knapstedgård"*, et hotel, der lå hvor nu Paladshotel ligger. Det var et temmelig beskedent hotel, der nærmest lignede et dårligere provinshotel, med sand på gulvet i de daglige beværtningslokaler. Vi nåede den eftermiddag og aften at være på Rundetårn med mor, spise til aften i den rigtig gamle bræddehytte, der omtrent lå på det sted, hvor Frihedsstøtten nu ligger, sammen med far og mor og nogle andre og endelig at slutte af i Tivoli. Hvis festfyrværkeri den aften som altid overgik sig selv.

Min anden københavntur foretog jeg sammen med min mor og min broder i anledning af at denne skulle have fjernet polypper hos professor Schmeigelow i Nørregade. Vi boede ved denne lejlighed på Højskolehjemmet på Nørrevoldgade.

Efter at operationen var overstået, inviterede en af fars gode venner kommunelærer Lars Hansen os i cirkus, hvor vi så en artist på cykel køre *"looping the loop"*. Hvad der dengang ansås for en meget nervepirrende sensation.

Vore lege var naturligvis andre end nutidens børns, eftersom børnenes lege ofte afspejler de voksnes færd. Nu om dage afspejler børnenes legetøj automobilisme og flyvning. Vort legetøj havde relation til heste og hestekøretøjer, gyngeheste, kæpheste, hestetømmer og piske.

Det var altid let at finde et par jævnaldrende drenge, der var villige til at overtage hestenes rolle. Vi

havde ingen mulighed for at spille tennis eller fodbold. Til gengæld spillede vi sådanne sportsgrene som "so i hul" og "spille pind", dertil krævedes ikke dyre rekvisitter. Sidstnævnte krævede kun et par pinde af ulige længde og et par mursten. Om foråret, når saften steg op i træerne, lavede vi pilefløjter af pilegrene. Alle drenge havde en svanekniv til sådant og andet brug. Det forekommer mig, at vintrene dengang bød på mere frost og sne, end i vore dage, og vi drev naturligvis vintersport. Vi havde ikke mulighed for kælkning, men til gengæld fik vi ofte lov til, når der kom en kane forbi, at binde vore slæder til kanen, og så gik det af sted i fuld fart til lyden af de klingende kanebjælder på hestens ryg.

Efter at jeg havde lært at læse, udviklede jeg mig efterhånden til en ren læsehest. Jeg slugte alt, hvad jeg kom i nærheden af. Den hjemlige bogreol var hurtig afbenyttet, men så var der heldigvis reserver i præstegården, og det var gode sager, såsom Ingemans historiske romaner, der nu er totalt svigtet af nutidens børn.

Man taler ofte om de gode gamle dage, men på et område var forholdene i de gamle dage nu mindre gode. Mulighederne for personlig hygiejne var meget små. Badeværelser var ukendte i sognet, ligesom badeanstalter. Vi børn måtte naturligvis, da vi gik barbenede hele sommeren, af hensyn til sengetøjet have vasket fødderne en gang imellem, og om morgenen blev vi gnedet lidt i ansigtet med en fugtig svamp, men egentlig kropsvask blev vi ikke plaget med. Hvordan forholdene var med de voksne, ved jeg ikke, men kan vist have en stærk mistanke om, at mange aldrig fik et rigtigt bad. Tandbørster blev vi ikke plaget med, for sådanne fandtes, men blev kun brugt af de voksne til at børste de forlorne tænder med. Resultatet var, at mange mennesker både børn og ældre plagedes af tandpine og tandbylder. Midlet for tandpine var for børns vedkommende en varm krydderpose på kinden. For de voksnes vedkommende var midlerne skrappe, lidt brændevin eller en skrå i den hule tand. Hjælp disse midler ikke, kunne man forsøge med den kloge mand i Tostenæs, Per Hendrik, en gammel mand med et kæmpeskæg, som nød et stort ry i sognet for sine overnaturlige evner. Han "læste over" den syge tand ofte med et godt resultat; men var der rigtig betændelse i tanden, så var den sidste mulighed tandudtrækning uden bedøvelse hos den gamle doktor Ingerslev ved Marienborg. Jeg har prøvet begge behandlingsmetoder. Den sidste var skrækkelig.

Var barndomstiden lykkelig? Ja, det var den vel nok, når man som voksen ser tilbage til barndomshjemmets tryghed; men forsøger man, at sætte sig i barnets sted, så var tilværelsen fuld af "risiko". Man levede som barn ikke uden frygt. Der var vrede hunde, hvis tænder kunne komme i betænkelig nærhed af ens lægge. En flok gæs på vejen, der kom i en i møde med strakte halse, var et frygtindgydende syn for en lille dreng. Der var store drenge, som man måske med fornøden rygdækning havde været med til at drille, og hvis hævn man kunne vente, hvis man traf dem på tomandshånd, og hvad der var allerværst, der var steder i sognet, som f.eks. "Høje Stenten" i skellet mellem Vollerup og Hårbølle, der uvist af hvilken grund, var omgivet af uhygge, hvorfor man nødigt kom der alene og i hvert fald ikke når det var mørkt.

I skellet havde der ligget en række stenalderhøje, og det er muligt, at det er fra dem, uhyggen stammede. Blev man af sine forældre sendt et eller andet sted i sognet, så måtte man benytte de mærkeligste omveje og genveje for at undgå alle disse "farer", som tilværelsen rummede. Et andet sted man nødigt nærmede sig alene eller i mørke, var den ensomt beliggende kirkegård. Andre kirkegårde har aldrig haft samme virkning på mig. Senere på Magleby Realskole havde jeg værelse beliggende ud mod kirkegården, der forekom mig som et venligt og hyggeligt sted. Selvfølgelig var man som barn mørkeræd. Det var dog ikke så meget mennesker, man frygtede, for dem kendte man jo alle og vidste, at de ikke ville gøre et barn fortræd, nej det man var bange for, det var mørkets magter. Hvad disse var, stod vel næppe klart for en; men tiden var fuld af overtro, og der var altid nogen af de gamle, der havde oplevet spøgelser, varslere og andet djævelskab, og sådanne emner var jo interessant samtalestof og blev ofte og indgående

drøftet i de lange vinteraftener. Al overtro er vel ikke udryddet endnu; men der er vel nok sket en ændring i synet på den slags ting i de ca. 60 år, der er forløbet siden da. Spøgelse hører ikke rigtig hjemme i flyvemaskinernes tidsalder.

I året 1905 sagde min far skolen farvel og købte Grønsund Færgesgård. Han gav 70.000 kr. for ejendommen, hvad der dengang blev anset for en meget høj pris. Til gården hørte 50 td. land god jord og et færgeprivilegium, der på det tidspunkt gav 3000 kr. om året. Færgeprivilegiet bestod i, at gården havde eneret på al overførsel af personer, kreaturer, vogne og gods fra Møn til Falster i en afstand af 1 mil til begge sider af gården.

På Falstersiden hørte det tilsvarende privilegium under det Classenske Fideikommis, dog kun for så vidt angående personer idet Færgesgården på Møn også havde eneret på overførsel af kreaturer og vogne fra Falster til Møn. Fra gården drives også vognmandskørsel til Stege. Denne kørsel havde også været privilegeret og sorteret under postvæsenet.

På et loftsværelse fandtes endnu i min barndom de røde kapper, som kuskene havde været iført, og det gamle posthorn, som der blev truttet i, når vognene fra færgesgården kørte gennem landsbyerne. Min mor fortalte ofte, at det var en stor begivenhed, når postvognen med den røde kusk kørte forbi på vejen til Stege. Såvel privilegium som færgeri var i 1905 blevet en fortidslevning. Det var så uhyre primitivt alt sammen, og man kan nu efter at have set de sidste årtiers udvikling undre sig over, at man har oplevet en tid, hvor heste og vogne blev overført i en åben sejlfærge og personer i åbne sejl eller robåde. Folk må have været mere skikkelige og tålmodige dengang, for turen kunne i stille vejr eller modvind vare i timevis, og var vejret hårdt var såvel færgefolk som passagerer dyngvåde, når de kom i land.

Der fandtes også materiel til istransport, men jeg har dog aldrig set det i anvendelse. Ikke mindst primitivt var det signalsystem, der endnu anvendtes, og som havde været gennem tiderne, når køretøjer eller kreaturer ønskedes overført fra Falster til Møn. Ved færgestedet på Falstersiden var en mægtig sort skive stillet op. Ved at fjerne nogle klapper forned på denne, blev halvdelen af skiven hvid. Så snart man ovre på Mønsiden havde observeret dette, vendte man en træplade, der var anbragt på hængsler på rejsestaldens hvide væg. Denne plade var sortmalet på den side, der vendte ind mod væggen i lukket tilstand, således at der fremkom en sort plet på den hvide væg, når pladen vendtes på hængslerne. På denne måde vidste man, at kaldelsen var forstået. Selvfølgelig kunne man også i 1905 benytte rigstelefonen; men det gamle system brugtes dog endnu hyppigt. Det kostede penge at telefonere, og penge var dyrere end nu og tiden billigere. Selvfølgelig var der rejsestalde på begge sider af sundet, så de rejsende kunne spænde hestene fra i ventetiden.

Denne flytning til færgesgården var en stor forandring i vor tilværelse. Hidtil havde vi boet inde i landet i den stille skole, omgivet af en rodfæstet bondebefolkning. Nu var vi kommet til et sted, hvor der gik en stadig strøm af fremmede, hestehandlere, handelsrejsende og andre for os mærkelige mennesker. Så var der alle skibene på sundet. Snart krydsede en tremaster fra verdenshavet ind eller ud af sundet, og snart stod en orlogsmand eller en række torpedobåde sundet ud. Det var dog ikke alt sammen lutter fornøjelse. Vi børn måtte deltage i arbejdet både til lands og til vands og foretrak ubetinget det sidste.

De gamle bestemmelser for færgefarten bestemte, at der skulle være en befaren mand ansat ved færgeriet, og en sådan havde vi da også. Han hed Carl og boede med sin familie i det gamle færgehus, hvor han for øvrigt selv var født, idet hans far havde været færgekarr i mange år før ham. Carl havde sejlet på langfart med sejlskibe fra Hamburg i 16 år, og således set størstedelen af verden. Efter sigende havde han rundet Cap Horn syv gange. Han var ikke så lidt af en original, der selvfølgelig havde oplevet mangt og meget og gerne fortalte derom, når arbejdet var slut og snadden var tændt, også om sine oplevelser i de

store havnebyer, der vist egentlig ikke burde være fortalt til børn.

Det varede ikke længe efter vor ankomst til færgegården, før der nu og da kom en automobil, der skulle sættes over sundet. De første motorvogne, jeg så, var ikke forsynet med rat, men styredes ved hjælp af en styrepind, der stak op af vognbunden. Disse vogne blev forsigtigt kørt ud på færgen på nogle planker og surret forsvarligt fast, inden man begav sig ud på de gyngende vover. Det var dog klart, at den gamle sejlfærge og automobiler var kontraster, der ikke stod godt til hinanden.

Fra disse år husker jeg en begivenhed, der vakte samme sensation og presseomtale som et Monte Carlo-løb i vore dage. Ellehammerklubben i København foretog et udholdenhedsløb ned gennem Sjælland og Møn, Falster, Lolland til Fyn og tilbage til København fra Korsør.

Elleham hed en motorcykel, der var opfundet af den alsidige opfinder Ellehammer. Den lignede nærmest en damecykel uden pedaler, men med et bræt til at sætte fødderne på der hvor pedalerne plejer at sidde, altså nærmest en scooter. Der fandtes en del af dem dengang; men de var ikke som knallerter og motorcykler i vore dage hver mands eje. Ellehammerklubben var en klub af fine københavnske direktører og grossererere. Som nævnt vakte løbet stor opsigt, og københavnerbladene havde udsendt korrespondenter i Nakskov og andre steder. Vi overførte en klump på 30-40 stk. med den store sejlfærge til Falster og efternølerne, hvoraf der var mange, efterhånden som de kom kørende eller trækkende. Jeg fortæller om denne begivenhed nærmest for at vise, hvor eksklusivt det var at eje en motorcykel i modsætning til nu.

Senere blev færgeforholdene noget forbedrede, selv om de til det sidste var primitive. Der blev anskaffet en større motorbåd til overførsel af personer og til at bugsere sejlfærgen med under ugunstige vejrforhold. Senere blev der indlagt motorer i sejlfærgen, som blev forsynet med dæk, efter at masten var fjernet. Indtægterne steg nu ganske betydelig med den stigende automobilisme. Al automobiltrafikken fra Sjælland til Lolland–Falster og omvendt gik over Møn. Storstrømsbroen eksisterede jo ikke, og for at komme over med færgen fra Masnedø til Falster måtte man bestille en jernbanevogn i Masnedsund til at overføre motorvognen i, så det er forståeligt at motorfolkene, der for en stor del var folk fra Lolland-Falsters herregårde, foretrak de små færger ved Ulsund og Grønsund. De gode år fortsatte endnu en del år, efter at min far i 1920 havde solgt færgegården, lokket af en købesum på 150.000 kr. Senere blev færgeprivilegiet afløst af Præstø amt for en større sum penge, og efter at landevejen er lagt hen over færgegårdens jorder, og der derfra er bygget en dæmning til Bogø, er færgeriet forlagt dertil med overfart til Stubbekøbing.

Færegårdens gamle privilegier er nu kun historie. Turister, der nu kører over dæmningen til Bogø, aner næppe, at vejen i gamle dage gik til den gamle færgegård, hvor den gamle rejsestald og den forfaldne færgebro minder om gamle dage. Marie Grubbe og Søren Møller har trukket de tunge årer på den samme rute, som Carl og vi drenge har gjort det omkring 1905. I århundreder har de gamle snekker gået fra bro til bro.

På landevejen til Stege kørte postvognene med kuske i røde kapper, og i færgegårdens beværterlokaler færdedes færende folk, der ventede på overfart. Nu har gården kun landbruget tilbage. Carl er død for mange år siden og bådene er væk. Men på dampfærgen fra Bogø til Stubbekøbing står nu en uniformeret mand og benytter maskintelegrafene, når færgen glider ud – tempora mutantur.

Alle forholdene, både søen, landbruget og den smukke natur, afgav de bedste betingelser for et raskt drengeliv. Vi vedblev at søge den gamle skole, der nu havde fået en ny lærer, men da afstanden var 5-6 km., blev det ikke til så meget med skolegangen. Carl lærte os snart alle sejlkunstens mysterier, og der gik ikke lang tid, før vi kunne sejle fartøjerne både i storm og stille. Vi var ikke bange for en våd trøje og kendte ikke til frygt for elementerne. Mere mærkeligt var det, at vore forældre ikke syntes at nære nogen frygt for vor ukontrollerede færden til lands og til vands, og endnu mere mærkeligt var det, at de rejsende fandt sig i at blive transporteret over sundet af os 13-14-årige drenge.

Under disse forhold mistede jeg noget af min interesse for læsning. I én henseende havde jeg dog stadig min egen lille verden, og det var mine historiske interesser, som aldrig helt har forladt mig, og som blev næret af stedets arkæologiske og historiske minder. Der må have været en stenalderboplads på stedet, for strandbredden og jorden indeholdt mange flintesager, både fra den ældre og yngre stenalder. Ude på markerne, omtrent hvor dæmningen til Bogø begynder, og hvor der nu ligger et af kystartilleriets batterier, lå et gammelt voldsted fra middelalderen, hvor der efter Frede Bojsens udsagn har ligget en gammel borg, kaldet Nyhus, der efter samme udsagn på Erik Menveds tid afslog et angreb af Erik Præstehader fra Norge, der var gået ind i Grønsund med sin flåde.

Her på borgbanken foretog jeg "*arkæologiske undersøgelser*" og fandt pilespidser og potteskår, der indgik i mit nu forsvundne museum. Den del af færgegårdens have, der lå mod vest, var anlagt i en gammel skanse fra svenskekrigens tid, og her var der nu og da fundet menneskeskeletter.

I 1906 blev jeg konfirmeret hos pastor Rørdam. Konfirmationsforberedelsen har ikke gjort noget dybere indtryk på mig, udover at vi havde det meget hyggeligt, idet pastor Rørdam ikke stillede større krav til vor hukommelse. På hjemvejen soldede vi hos Jacob Nøjhaus, idet vi skiftedes til at give en omgang øl. Øllet var hvidtøl og kostede 1 øre pr. glas. Da vi kun var en 5-6 drenge i retningen mod vest, var omgangen overkommelig.

Konfirmationen betød dengang et skarpere skel end i vore dage mellem barn og voksen og mellem leg og pligt, og for en stor del af de unge betød det afsked med hjemmet, og tjeneste hos fremmede. Også jeg betragtede jeg mig nu, selv om jeg kun var lille af min alder, som voksen og manifesterede det ved at anskaffe lang pibe og ravrør til cigarerne.

Sognets første fodboldklub var kort forinden startet, og jeg meldte mig naturligvis ind som aktiv deltager til stor misundelse for min broder, der var 5 år yngre end jeg og altså kun en skoledreng endnu. Der ofredes den gang ikke så meget på sporten som nu. Der var intet stadion med omklædningsrum og andre bekvemmeligheder. Klubbens eneste ejendom var nogle målstænger, som vi fik lov til at slå op på en eller anden gårdejers græsmark. Landbrugets vekseldrift betød naturligvis, at vi ofte måtte flytte rundt med målstængerne; men til gengæld betaltes ingen leje for at benytte markerne. Klubben var heller ikke medlem af nogen boldunion, men vi spillede venskabelige matcher med øens andre klubber. Som værende voksen meldte jeg mig ind i ungdomsforeningen "*Ydun*", hvor man engang imellem kunne høre et foredrag, men som i øvrigt drev en rig bal virksomhed. Da jeg som før nævnt var meget lille af vækst og ikke kunne danse "*aved om*", havde jeg kun ringe succes på dansegulvet. Jeg kunne naturligvis vente en vis velvilje fra gårdens piger og en kusine; men når tiden for dameinklination nærmede sig trak jeg mig i tavs erkendelse tilbage og trøstede mig med en sodavand eller en enkelt øl og en cigar i ravrøret.

Da jeg ikke havde lyst til landbruget, havde det egentlig altid været meningen at jeg skulle have en eller anden eksamen; men da tiden nærmede sig, kunne far ikke få taget den endelige beslutning. Jeg tror nok han syntes, at vi havde det godt, og at der var arbejde og plads til os alle. Det blev min mor, der tog initiativet til forandring. Hun beklagede sig til en af fars venner, den tidligere nævnte lærer Lars Hansen, der hver sommerferie kom på et kortere besøg. Han fik min far overtalt, således at jeg blev indmeldt på Magleby Realskole. Jeg var da 16 år, så det var noget sent, jeg kom af sted.

Mange af mine jævnaldrende havde været på skolen i kortere eller længere tid. Dagen før min afrejse holdt jeg en fri eftermiddag og tog da en båd og sejlede ud på sundet i smukt vejr og tog i en let vemodig stemning ganske privat for mig selv afsked med de vante omgivelser.

Den 23. august om eftermiddagen begav jeg mig af sted på cykel sammen med nogle andre drenge.

Afskeden med hjemmet var kort. Da min mor havde let til tårer, var det nødvendigt at gøre afskeden med hende så kort som muligt, og min far havde mod sædvane så travlt, at jeg knap fik sagt farvel. Ud på eftermiddagen ankom vi så til skolen, der så i 3 år skulle blive mit andet hjem. I min tegnebog medbragte jeg 40 kr., det var den første måneds skolepenge. For et sådant beløb kunne man dengang få kost, logi og undervisning på en kostskole.

Magleby Realskole var på den tid en ganske god skole, men alligevel noget i tilbagegang. Den var oprettet af skolebestyrer Carl Nielsen, der endnu i min tid underviste i dansk og engelsk, men i øvrigt havde trukket sig tilbage fra ledelsen. Han havde i sin ungdom været lærer i Sprove Kommuneskole på Vestmøn, og her havde han så småt begyndt en videregående undervisning for unge mennesker. Både min far og Harald Petersens far havde fået undervisning hos ham, inden han oprettede skolen i Magleby. Dennes ejer og leder var i sin tid cand. phil. Gorm Larsen, der underviste i matematik og fysik. Han var en dygtig faglærer, men manglede evner til at lede en kostskole.

Begge disse herrer havde gode evner til at uddele lussinger; men de kom langt fra på højde med cand. theol. Quistgård, der underviste i tysk, fransk og historie. Han kunne nå at banke en hel klasse i løbet af en time, når han var i det humør, og det var han ofte. Han havde den ejendommelighed, at han havde enkelte yndlingselever, der kom på hans værelse, hvor de blev beværtet med kager og chokolade og havde fuldstændigt frisprog. En af disse yndlinge var Chr. Torpe, der ofte behandlede ham forfærdeligt. Hans afløser som yndling var Poul Reinert, en dyrlæge søn fra Sydsjælland, med hvis søster Quistgård senere blev gift. De blev senere præstefolk i Nr. Lyndelse på Fyn, og er nu begge døde. Foruden disse nævnte lærere var der en seminarist til naturfagene og en lærerinde til de mindre klasser.

Afskrevet i 2006 efter materiale Ragnhild Hansen og jeg fik, da vi var med til at samle oplysninger til Fanefjordbogen. Min far var elev i Friskolen og havde senere truffet Hans Rasmussen, når han holdt sommerferie i sit sommerhus i Grønsund.

Afsluttet d. 1-8-2006

Olga Skov.

Hans Rasmussen var født i Fanefjord Friskole i Vollerup d. 3. oktober 1892, som søn af Peter Gotfred Rasmussen, f. 23. juli 1863 i Lille Dame, død 8. maj 1937, 74 år gammel og Ellen Svendsen, f. 9. april 1864 i Tostenæs, død 23. maj 1933, 69 år gammel.

Peter Gotfred Rasmussen var friskolelærer fra 1891 til 1905. Hans trådte sine barnesko der, indtil hans far købte Grønsund Færgesgård i 1905.

Fanefjord Friskole blev oprettet i 1887 af en kreds af forældre, der ikke var tilfreds med den kommunale skole, deriblandt var min oldefar Peder Hansen, Vollerup. Den første lærer var Theodor Jensen, fra Udby.

Hans tog præliminæreksamen i 1912 fra Magleby Realskole, rejste til København og tog juridisk embedseksamen i 1922 og virkede rundt om i landet som dommerfuldmægtig, indtil han overtog politimesterembedet i Varde. Han døde i 1979. Hans interesser for sin fødeegn gør sig gældende i hans beretninger om færgestedet i Grønsund.

Hans Rasmussen holdt hvert år indtil sin død d. 13. januar 1979, 86 år gammel, ferie i sit sommerhus i Grønsund.

Jonna Kjær-Nielsen

2010